

ANALIZA

Problematyka współpracy rozwojowej
w kontekście istniejących przeszkód

The logo consists of the letters 'FDI' in a white, sans-serif font, centered within a dark blue square.

FUNDACJA DOBRYCH INICJATYW

www.fdi.org.pl

Warszawa, czerwiec 2016 r.

Cześć 3: Wpływ dekolonizacji i polaryzacji Wschód – Zachód na rozwój współpracy rozwojowej

Skutki dekolonizacji: Północ – Południe

Istotnym czynnikiem, który wpłynął na ukształtowanie pomocy rozwojowej, był proces dekolonizacji, a przede wszystkim jego skutki. Apogeum przypadło na lata 60. XX wieku, choć już w 1946 r. niepodległość uzyskały Filipiny. Droga do niepodległości wyznaczona została przez walki zbrojne, jak w przypadku Algierii, lub pokojowe rokowania. Dzięki pokojowym negocjacjom powstały międzynarodowe organizacje, w których strukturach metropolie utrzymały więzi z koloniami, przy czym okres dekolonizacji zmienił charakter relacji z wewnątrzpaństwowych na międzynarodowe. Należy również zauważyć, że do tego czasu, metropolie zazwyczaj nie były zainteresowane rozwojem kolonii, a jedynie pozyskiwaniem odpowiednich zasobów/surowców/rynku zbytu. Jednak proces dekolonizacji nie przyniósł oczekiwanych rezultatów w rozwoju gospodarczym, politycznym i społecznym dawnych kolonii. Tylko niewielka część z nich osiągnęła zadowalający poziom rozwoju. Brak elit politycznych, wewnętrzne konflikty i wojny domowe, powstanie dyktatur, korupcja, brak instytucji państwowych, wykwalifikowanej siły roboczej, drenaż gospodarczy prowadzony przez dziesięciolecia przez metropolie, niski poziom edukacji, gospodarka oparta na produkcji niskoprzetworzonych produktów, a w konsekwencji niekorzystny stosunek handlowy (ang. terms of trade),¹ doprowadziły do pogarszającej się sytuacji w państwach dawnych kolonii, a przede wszystkim w Afryce.

W latach 50. powstało określenie „Trzeci Świat”, które obejmowało kraje nienależące do świata kapitalistycznego, ani socjalistycznego. Kraje te cechowały się niskorozwiniętą gospodarką oraz niedawnym uzyskaniem suwerenności w procesie dekolonizacji. Jak zauważa Frederick Cooper, głównym powodem słabego rozwoju krajów afrykańskich po uzyskaniu niepodległości był brak państwa. *W krajach tych za główną politykę handlową wybrano protekcjonizm, który polegał na nakładaniu wysokich ceł, koncesji dla zagranicznych podmiotów, dodrukowywaniu pieniądza, które prowadziło do wysokiej inflacji oraz dużej ingerencji państwa w gospodarkę. W innym kierunku*

¹ Szczegółowe informacje na temat terms of trade krajów Afrykańskich w latach 1953-1998 można znaleźć w pracy: P. Achin, C. Pattillo, *African term of trade and the commodity terms of trade: close cousins or distant relatives?*, Research Department, International Monetary Fund, USA 2006r.

poszły kraje Azji, które inwestowały w edukację, dbały o politykę fiskalną, zdobywając zaufanie inwestorów zagranicznych, nastawiając jednocześnie produkcję na eksport.

Między innymi te różnice przyczyniły się do powstania już w latach 70. XX wieku podziału na kraje rozwinięte, rozwijające się oraz słabo rozwinięte. W ramach ONZ w 1971 r. powstała kategoria państw najłagodniej rozwiniętych (ang. Least Developed Countries, LDCs). Obejmuje ona ponad 880 mln ludzi, co stanowi około 12% ludności świata i tylko 2% światowego produktu PKB oraz 1% globalnego handlu towarami. Obecnie na liście najbiedniejszych krajów znajduje się 48 państw w tym: 33 z Afryki, 14 z Azji i Pacyfiku, 1 z Ameryki Łacińskiej. Statystyki te jednoznacznie wskazują na obszar, który ma największe trudności z wejściem na ścieżkę rozwoju. Dane te są o tyle zaskakujące, że właśnie na te regiony przeznaczają się od lat największe środki w ramach pomocy rozwojowej.

Rysunek 1. Wykaz krajów najłagodniej rozwiniętych (LDCs) wg ONZ

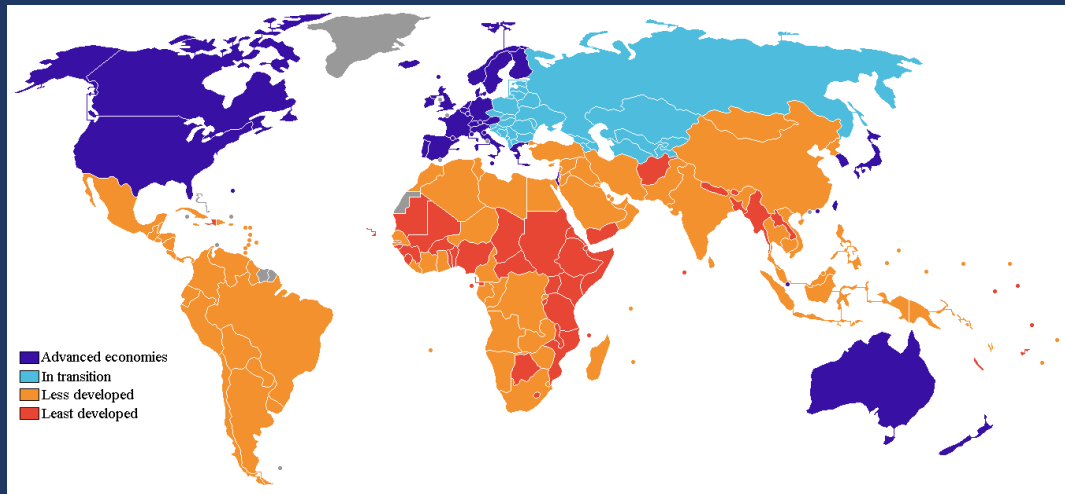

Źródło: Organizacja Narodów Zjednoczonych, <http://www.uncdf.org/english/countries/>

Obok kategorii państw najłagodniej rozwiniętych (ang. Least Developed Countries, LDCs) wyróżnia się również państwa rozwijające się oraz rozwinięte. W zależności od instytucji oraz wybranych kryteriów podział ten może nieznacznie się różnić.

Poniższa mapa obrazuje podział świata wg ekspertów Banku Światowego na cztery kategorie państw: państwa rozwinięte, państwa w czasie transformacji, kraje mniej rozwinięte oraz kraje słabo rozwinięte.

Rysunek 2. Podziła świata na kraje rozwinięte i rozwijające się w 2011r.

Źródło: E. Pereira, *Developing Countries will Lead Global Growth In 2011*, World Bank, <http://www.forbes.com>

Obecnie fundusze na pomoc rozwojową pochodzą głównie z budżetów państw rozwiniętych oraz z części państw w czasie transformacji, jak np.: z Polski, Węgier, Czech, czy krajów nadbałtyckich (Północ). Natomiast głównym beneficjentem pomocy rozwojowej są kraje mniej rozwinięte oraz słabo rozwinięte (Południe). Mapa ta jest doskonałą ilustracją podziału świata na bogatą Północ oraz biedne Południe.

Skutkiem dekolonizacji był nie tylko podział świata na „biednych i bogatych”, ale również powstanie nowych relacji międzynarodowych pomiędzy byłymi koloniami, które wcześniej wchodziły w obręb wewnętrznej polityki metropolii, a po uzyskaniu niepodległości stały się podmiotem stosunków międzynarodowych. Jednym z pierwszych postulatów byłych kolonii było uzyskanie rekompensat od byłych metropolii jako odpowiedzialnych za ich zacofanie. Dzięki możliwości jakie stwarzała Organizacja Narodów Zjednoczonych możliwe stało się wyeksponowanie stanowiska byłych kolonii w stosunku do krajów rozwiniętych. Na uwagę zasługuje pierwsza konferencja, w której udział wzięło 29 krajów z Afryki i Azji w Bandungu z 1955r. Konferencja ta miała na celu znalezienie trzeciej możliwości rozwoju dla krajów, które nie należały do świata komunistycznego oraz kapitalistycznego. Konferencja w Bandungu zainicjowała Ruch Państw Niezaangażowanych (ang. Non-Aligned Movement - NAM) do którego przystąpiło ponad 100 krajów.

Polaryzacja Wschód – Zachód

Za symboliczną datę rozpoczęcia zimnej wojny uznaje się 5 marca 1946r., kiedy to Winston Churchill wygłosił przemówienie w mieście Fulton: *Od Szczecina nad Bałtykiem do Triestu nad Adriatykiem zapadła żelazna kurtyna dzieląc nasz Kontynent. Poza tą linią pozostały stolice tego, co dawniej było Europą Środkową i Wschodnią (...).*

Konkurencja dwóch supermocarstw - Stanów Zjednoczonych Ameryki oraz ZSRR toczyła się głównie w obrębie państw satelickich. Zarówno Program Odbudowy Europy (ang. European Recovery Program – ERP) ogłoszony przez prezydenta Trumana w 1946 r., jak i Plan Mołotowa, który był odpowiedzią Stalina na Plan Marshalla i początkiem Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej (RWPG) - stanowiły element budowania trwałych sojuszy w Europie. Rada Wzajemnej Pomocy Gospodarczej powstała 25 stycznia 1948 r. i została powołana przez: ZSRR, Albanię, Bułgarię, Czechosłowację, Polskę, Rumunię i Węgry. W późniejszym okresie do Rady dołączyły: RFN (1950r.), Mongolia (1962r.), Jugosławia (1964r.), Kuba (1972r.), Wietnam (1978r.) oraz Meksyk i Iran (1975r.). W artykule 1 Statutu RWPG określony został jej cel: *(...) przyczynienie się poprzez połączenie i koordynację wysiłków krajów będących członkami Rady do planowanego rozwoju gospodarki narodowej, przyśpieszenia postępu gospodarczego i technicznego w tych krajach, podniesienia poziomu uprzemysłowienia krajów o mniej rozwiniętym przemyśle, stałego wzrostu wydajności pracy i nieustannego podnoszenia dobrobytu narodów krajów będących członkami Rady.*

Jednak RWPG w rzeczywistości służyło przede wszystkim do podporządkowania krajów komunistycznych ZSRR oraz do lepszego wykorzystania dominującej roli ZSRR w stosunkach handlowych. Również bilateralne programy pomocowe dla krajów satelickich ograniczały się głównie do zapisów na papierze. Przykładem może być tu umowa handlowa pomiędzy ZSRR, a Polską w latach 1948-1952, której warunki opisał Henryk Bartosiewicz: *Strony ustaliły wzajemne dostawy towarów na łączną sumę 500 mln USD oraz dostawy do Polski sprzętu przemysłowego na kredyt. W myśl porozumienia, Polska w latach 1948-1956 miała otrzymać urządzenia przemysłowe, przede wszystkim wyposażenie do dużej huty żelaza, fabryk chemicznych, zakładów przemysłu metalurgicznego i włókienniczego oraz sprzęt budowlany. Na pokrycie dostaw rząd sowiecki udzielił stronie polskiej kredytu w wysokości do 450 mln USD „oprocentowanego na 3% rocznie z terminem spłaty w ciągu pięciu lat. Pomoc ta miała charakter zadośćuczynienia za odrzucenia Planu Marshalla – przez premiera Cyrankiewicza - jednak w większości nie została zrealizowana. Również w stosunku do innych umów handlowych Polska eksportowała towary (np. węgiel i koks) do ZSRR po obniżonych cenach oraz importowała towary po cenach zawyżonych.*

Zarówno ZSRR jak i Stany Zjednoczone Ameryki wykorzystywały ideę pomocy rozwojowej do pozyskiwania sojuszników i ich nagradzania za lojalność. Bardzo często pomoc rozwojowa służyła do utrzymania rządów dyktatur, tylko dlatego, że dany dyktator dawał gwarancje lojalności. Idea pomocy nie opierała się na wsparciu rozwoju z powodu istotnych potrzeb tych krajów, ale z powodu partykularnych interesów darczyńców. Niejednokrotnie wsparcie to przeznaczona była na rozbudowę militarnego arsenału oraz armii, co wypaczało idee pomocy rozwojowej. Przykładem tak pojmowanej pomocy rozwojowej było wspieranie Korei Północnej przez ZSRR od lat 40. do końca lat 80.. XX wieku. Miała ona charakter militarny, techniczny oraz gospodarczy. Jak zauważa Randall Ireson: *Ograniczenie pomocy gospodarczej udzielanej przez ZSRR pod koniec lat osiemdziesiątych doprowadziło do dezintegracji gospodarczej Korei Północnej. Pomoc z ZSRR wynosiła ponad 50% pomocy zewnętrznej, która przeznaczana była między innymi na import produktów spożywczych, które stanowiły 70% krajowej produkcji.* W tym samym czasie Stany Zjednoczone Ameryki udzieliły pomocy Korei Południowej - nie tylko w postaci pokrycia kosztów armii, ale również poprzez udzielenie preferencyjnych kredytów oraz ułatwienie dostępu do amerykańskiego rynku produktom południowokoreańskim. Z dużym prawdopodobieństwem można założyć, że gdyby nie wsparcie ZSRR dla Korei Północnej i Stanów Zjednoczonych dla Korei Południowej, to konflikt na linii Phenian – Seul mógłby potoczyć się zupełnie inaczej.

Autor: Bartłomiej Jojczyk

Bibliografia:

- *Abort LDSc, UN-OHRLLS*, <http://www.unohrlls.org/en/ldc/25/>.
- F. Cooper, *Africa Since 1940: the Past of the Present*, Cambridge 2002r.
- H. Bartosiewicz, *Zmiany w polityce europejskiej Związku Sowieckiego w drugiej połowie 1947r.*, „Kwartalnik Historyczny”, nr 3/1998.
- I. Randall. *Food Security in North Korea: Designing Realistic Possibilities*. Stanford, CA: Shorenstein Asia-Pacific research Center, Stanford 2006r.
- Statut Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej, Dziennik Ustaw Nr 35, 1959r.
- W. Churchill, przemówienie w Fulton, Missouri, 5 marca 1946r.